

نقش هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی

فاطمه حیدری، زهرا عنبریان *

چکیده

هویت مفهومی ناظر بر حالات و اعمال شخصی است که ریشه در تربیت خانوادگی، آموخته های فرهنگی و باورهای اجتماعی دارد و تشخیص و فردیت شخص یا جامعه را شکل می دهد. جامعه مهدوی جامعه ای دین محور است و شاکله اصلی آن براساس مبانی دین اسلام بنا خواهد شد. اسلام رسالت و هدف نهایی انسان ها را برپایی جامعه ای مبتنی بر ارزش های الهی دانسته و الگوی جامعه ی مهدوی را معرفی کرده است. یکی از مباحث محوری ایجاد جامعه مهدوی خانواده است و پایه های هویت فردی، اجتماعی، دینی و ... انسان و عمده ی پذیرش باورها و دستورات دینی انسان در خانواده شکل می گیرد. بنابراین از عوامل مهم ایجاد و تقویت جامعه ی مهدوی، هویت دینی خانواده ها است. ضرورت دارد مردم با نقش مهم هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی آشنا شوند تا بتوانند خود را برای آن آماده سازند. هدف از انجام مقاله بررسی نقش هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی به روش توصیفی است. بررسی نشان داد هویت دینی خانواده با تربیت فرزند بر مبنای مؤلفه های دینی، انتخاب سبک زندگی اسلامی، تحت تأثیر شبهات قرار نگرفتن، معرفت و شناخت نسبت به امام عصر(عج) الله تعالی فرجه الشریف)، آمادگی برای ظهور و دفاع از امام زمان(عج) الله تعالی فرجه الشریف) و ... در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی نقش مؤثری دارد.

واژگان کلیدی: خانواده، هویت دینی، ایجاد، تقویت، جامعه مهدوی.

* طلاب سطح 2 حوزه علمیه ، حوزه علمیه تخصصی الزهراء (س)، شهرستان صحنه، استان کرمانشاه.

مقدمه

از نگاه اسلام آینده ی جهان بسیار روشن است و جامعه ی جهانی یک آینده بیشتر ندارد و آن جامعه ی مطلوب و آرمانی مهدوی می باشد. اسلام با نگاهی جامع رسالت و هدف نهایی انسان ها را برپایی جامعه ای مبتنی بر ارزش های الهی دانسته و بر این اساس الگوی جامعه ی مهدوی را به عنوان نمونه ی جامعه ی مبتنی بر ارزش های الهی و مطلوب خداوند معرفی کرده است. این تصویر واقع بینانه و زیبا از آینده ی جامعه ی بشری تنها با نقش محوری خانواده و دینداری در آن شکل می گیرد.

یکی از مباحث محوری ایجاد جامعه مهدوی خانواده است. این واحد اجتماعی به عنوان نهادی مهم در اسلام مورد توجه قرار گرفته است زیرا خانواده اولین شکل دهنده و پرورش دهنده هویت انسان به شمار می رود و پایه های هویت فردی، اجتماعی، اخلاقی، دینی و ... فرزند در خانواده شکل می گیرد. عمده ی پذیرش باورهای دینی و پیروی از دستورات دین در فرزند در خانواده شکل گرفته و بعد از نهادینه شدن در او، در جامعه هم تجلی پیدا می کند. بنابراین از عوامل مهم ایجاد و تقویت جامعه ی مهدوی، هویت دینی خانواده ها است.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده اند: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَ يُنَصِّرَانِهِ وَ يُمَجِّسَانِهِ»¹ هر نوزادی بر فطرت الهی به دنیا می آید، پس پدر و مادر او را به دین یهود، نصرانی و زردشتی گرایش می دهند. این حدیث به روشنی نشان می دهد هویت دینی انسان درر خانواده ساخته می شود و هویت دینی خانواده تأثیر مهمی در زندگی فرد و جامعه دارد. بنابراین ضرورت دارد درباره ی نقش هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی پژوهش و

1 - قمی، عباس، سفینه البحار، ج 7، دارالاسوه، 1414 ق، ص 115.

تحقیق صورت گیرد و مردم را با این نقش مهم هویت دینی خانواده آشنا کرد تا بتوانند خود را برای ایجاد و تقویت جامعه مهدوی آماده سازند.

درباره ی نقش های خانواده در هویت دینی و جامعه مهدوی آثاری پدید آمده است که برخی از آنها عبارتند از:

1- مقاله شاخصه های هویت اسلامی و نقش خانواده در پدیداری آن از منظر آیات و روایات نوشته ی خدیجه ابول اولا

2- مقاله نقش خانواده در شکل گیری هویت دینی کودکان، نوشته نوشته فهیمه شاهی

3- مقاله بررسی نقش خانواده در جامعه مهدوی، نوشته فاطمه سودانی

4- مقاله بررسی شلخصه های خانواده فاطمی و نقش آن در تحقق جامعه مهدوی

مقاله پیش رو درصدد است که نقش هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی را بررسی و تبیین کند و به این سؤالات پاسخ دهد: معنای هویت دینی چیست؟ اهمیت وجود هویت دینی در خانواده و جامعه چیست؟ و هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی چه نقشی دارد؟

1- مفهوم شناسی

1-1- هویت دینی

هویت به معنای آنچه از نام، نام خانوادگی، نام پدر و ویژگی های دیگر که شخص بدان ها شناخته می شود و نیز حقیقت شیء یا شخص که مشتمل بر صفات جوهری او باشد، دانسته اند¹ و دهخدا هویت را مترادف ماهیت، وجود، هستی، تشخیص می داند² «هویت عبارت است از مجموعه ویژگی ها و مشخصات فردی، اجتماعی و احساسات و اندیشه های مربوط به آنها که فرد آن را از طریق توانایی کنش متقابل با خود یا باز یافتن تصوراتی از خود به دست می آورد و در جواب پرسش من کیستم ارائه می دهد. در واقع هویت مفهومی است ناظر بر حالات و اعمال شخصی که ریشه در تربیت خانوادگی، آموخته های فرهنگی و باورهای اجتماعی دارد و تشخیص و فردیت شخص یا جامعه را تشکیل می دهد»³

1-2- خانواده

برای خانواده تعاریف مختلفی وجود دارد از جمله؛ «خانواده گروهی از افراد هستند که از راه خون، زناشویی و یا فرزندپروری با یکدیگر ارتباط می یابند و طی یک دوره زمانی نامشخص با هم زندگی می کنند»⁴ و یا «خانواده را گروهی از افراد هستند که به صورت مستقیم با ارتباطات خویشاوندی پیوند یافته اند و اعضای بزرگسال آن مسئولیت مراقبت از کودکان را برعهده دارند.

1 - عمید، حسن، فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، 1363، ص 553

2 - دهخدا، علی اکبر؛ لغت نامه؛ ج 15، تهران، دانشگاه تهران، 1342، ص 280

3 - حقदार، علی اصغر، فراسوی پست مدرنیته، اندیشه شبکه ای، فلسفه سنتی و هویت ایرانی، تهران، شفيعی، 1380.

4 - کوئن، بروس، مبانی جامعه شناسی، مترجم، توسلی، غلامعباس و فاضل، رضا، تهران، سمت 1378، ص 127

پیوندهای خویشاوندی ارتباطات میان افراد است که یا با ازدواج برقرار شده‌اند یا با تبار است که خویشاوندان خونی را با یکدیگر مرتبط می‌کند»^۱

1-3- جامعه مهدوی

مجموعه‌ای از انسان‌ها که با نظام‌ها و سنن و آداب و قوانین با یکدیگر پیوند خورده و زندگی دسته جمعی دارند، جامعه را تشکیل می‌دهند.^۲

جامعه مهدوی جامعه‌ای دین محور است به گونه‌ای که چارچوب و شاکله اصلی این جامعه براساس مبانی دین اسلام بنا خواهد شد.

2- اهمیت وجود هویت دینی در خانواده و جامعه

فرزندان اولین و بهترین درس دینداری و اعتقاد به خدا را در محیط خانه و از راه دیدن رفتار پدر و مادر به خصوص مادران یاد می‌گیرند «وقتی که کودکان و نوجوانان مشاهده می‌کنند پدر و مادرشان نسبت به امور مذهبی حساسیت و دقت نظر دارند و به عبادات اهمیت فراوان نشان می‌دهند و در اوقات نماز با اشتیاق به سوی عبادات می‌شنابند و در مناسبت‌های مذهبی و مراسم عبادی شرکت فعال دارند، خود به خود به این قبیل امور احساس علاقه و نشاط می‌کنند و مجذوب حالا ملکوتی دعا و مناجات می‌شوند»^۳

باورهای دینی، اصول و فروع دین است که اعتقاد به آنها بر هر فرد مسلمانی واجب است و باید به آنها ایمان بیاورد و روی گردانی از آن کفر محسوب می‌شود. برای مقابله با افکار کفرآلود باید عقاید فرزند در کودکی محکم و صحیح پایه گذاری شود. از آنجایی که فرزندان در کودکی هنوز به رشد کافی نرسیده‌اند و توان تجزیه و تحلیل عقلی و استدلال منطقی مسائل را ندارند،

1 - گیدنز، آنتونی، جهان رهاشده، مترجم، سعیدی، علی اصغر، تهران، نشر توسعه 1383، ص 424

2 - مطهری، مرتضی، جامعه و تاریخ، تهران، صدرا، 1372، ص 18.

3 - مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، چاپ پنجم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، 1387، ص 168.

وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا...»^۱ تلاش در جهت تقویت تعقل در نظام فکری اسلام، جایگاه ویژه‌ای دارد. به کارگیری قدرت عقل و تفکر، به عنوان ابزار معرفت صحیح و هدایت کننده انسان به طرف پیشرفت و تعالی است. به عبارت دیگر، اساس تمام پیشرفت‌های مادی و معنوی بر در طول تاریخ، اندیشه و تعقل بوده است.^۲

انسان باید نسبت به آن چه وظیفه‌ی او است، آشنا گردد و با استفاده از ابزار عقل و فهم، درصدد دستیابی به احکام اسلام باشد و اگر در مواردی نسبت به صدور حکمی جزم پیدا نمود، ولی به حکمت آن دست پیدا نکرد، خود را تسلیم اوامر الهی نماید و به دلیل عقل‌گریزی برخی مسائل به مقابله با آنها نپردازد. امام سجاد (علیه السلام)، منتظران عصر غیبت را با این صفت می ستاید و می فرماید: «خداوند متعال به ایشان عقل و فهم و معرفت فراوان عطا کرده است».^۳ وجود این ویژگی در احادیث نشان دهنده نقش خانواده در ایجاد این خصوصیت در فرزندان است به همین دلیل خانواده‌ای که هویت دینی دارد باید برای تربیت فرزند با رعایت شرایط و تناسب لازم در سن و سال، آموزش‌هایی برای چگونگی ایجاد تعقل را مد نظر قرار دهد و در این باره تلاش کنند.

1 - انعام، 104.

2 - شریفی، «بررسی تطبیقی روش‌های تعلیم و تربیت کودک در نظام تربیتی اسلام و پراگماتیسم»، دوفصلنامه علمی- پژوهشی آموزه های تربیتی در قرآن و حدیث، شماره 1، ص 27.

3 - مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۵۲، بیروت، دارالوفا، 1403 ق، ص ۱۲۲، ح ۴.

نتیجه گیری

در این مقاله نقش هویت دینی خانواده در ایجاد و تقویت جامعه مهدوی بررسی شد که می توان از تحلیل مطالب بیان شده در مقاله این گونه نتیجه گرفت؛

هویت مفهومی ناظر بر حالات و اعمال شخصی است که ریشه در تربیت خانوادگی، آموخته های فرهنگی و باورهای اجتماعی دارد و تشخیص و فردیت شخص یا جامعه را تشکیل می دهد.

انسان درس دینداری و اعتقاد به خدا و عقاید دینی را در محیط خانه و از طریق خانواده یاد می گیرد و در این محیط هویت دینی او ساخته می شود. خانواده نقطه ی آغاز دینداری و ساختن هویت دینی انسان، و این هویت دینی پایه گذار ایجاد و تقویت جامعه ی مهدوی است چرا که بر مبنای آموزه های اسلامی جامعه ی مهدوی، جامعه ای دین محور، خدامحور، ایمان محور و بر مبنای ارزش های الهی ساخته می شود.

هویت دینی خانواده نقش های غیرقابل انکاری در حرکت جامعه به سوی ساختن و ایجاد جامعه ی مهدوی دارد. در واقع هویت دینی خانواده فرزندان را بر مبنای مؤلفه های دینی تربیت تفکر و تعقل را در آنها تقویت می کند، سبک زندگی اسلامی را انتخاب کرده و عدالت خواهی و ظلم ستیزی را در افراد نهادینه می کند، سبب می شود افراد تحت تأثیر شبهات قرار نگیرند، مسیر برای حاکمیت دین و ایجاد امنیت و آرامش هموار شود، انسان دارای معرفت و شناخت نسبت به امام عصر (عج) شده و برای ظهور و دفاع از امام زمان (عج) آماده باشد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

1. احسانی، محمد، «زمینه سازی تربیتی مهدویت»، نشریه معرفت شماره 1، 1390.
2. احمدوند، خلیل الله، «نقش امر به معروف و نهی از منکر در امنیت جامعه از منظر فقهی»، فصلنامه بین المللی قانون یار، License Number: 78864 Article Cod:2021S5D17SH991959 ISSN-P: 2538-3701
3. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمه فی معرفه الائمه، قم، نشر شریف رضی، اول، 1421 ق.
4. امینی، ابراهیم، تربیت، قم، بوستان کتاب، 1381.
5. امینی، ابراهیم، دادگستر جهان، تهران، شفق، هفدهم، 1396.
6. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، 1366.
7. حر عاملی، محمد بن حسن وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، 1370.
8. حقدار، علی اصغر، فراسوی پست مدرنیته، اندیشه شبکه‌ای، فلسفه سنتی و هویت ایرانی، تهران، شفیعی، 1380
9. دهخدا، علی اکبر؛ لغت نامه؛ تهران، دانشگاه تهران، 1342.
10. سادات کیایی، سید محسن، «موانع تربیت از منظر احادیث و روایات اهل بیت»، پژوهش و اندیشه، شماره هیجدهم، بهار 1390.
11. سعادت پرور، علی، ظهور نور، ترجمه ای از کتاب الشموس المضيئه، تهران، سنا، 1376.
12. شریعت پناه، عباس، «قواعد و الگوها در سبک زندگی اسلام»، نشریه پیامدهای انقلاب، 1392.
13. شریفی، «بررسی تطبیقی روش‌های تعلیم و تربیت کودک در نظام تربیتی اسلام و پراگماتیسم»، دوفصلنامه علمی - پژوهشی آموزه های تربیتی در قرآن و حدیث، شماره 1.

14. شیخ صدوق، ابن بابویه محمد بن علی، خصال، تهران اندیشه هادی، 1385.
15. صدوق، ابن بابویه محمد بن علی، کمال الدین و تمام النعمه، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیه، دوم 1395ق.
16. عمید، حسن، فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، 1363.
17. فیض، مجتبی، «در آمدی بر سبک زندگی»، ماهنامه معرفت، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، شماره 185، 1392.
18. قلمکاریان، سید محمد، جهان پناه، عذرا، «روش‌های تربیتی اثربخش و زمینه ساز جامعه مهدوی مبتنی بر بیانات مقام مهظم رهبری»، مشرق موعود، شماره 73، 1403.
19. قمی، عباس، سفینه البحار، دارالاسوه، 1414 ق.
20. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، محقق علی اکبر غفاری، تهران دارالکتب الاسلامیه، 1407ق.
21. کوئن، بروس، مبانی جامعه شناسی، مترجم، توسلی، غلامعباس و فاضل، رضا، تهران، سمت 1378.
22. گیدنز، آنتونی، جهان رهاشده، مترجم، سعیدی، علی اصغر، تهران، نشر توسعه 1383.
23. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، دارالوفا، 1403 ق.
24. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، شانزدهم، 1363.
25. مروجی طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت، چاپ پنجم، قم، مؤسسه بوستان کتاب، 1387.
26. مریجی، شمس الله، قنبری نیک، محسن، «ویژگی‌های اجتماعی جامعه مهدوی از دیدگاه آیت الله العظمی صافی گلپایگانی»، دوفصلنامه جامعه مهدوی، شماره 2، 1401.
27. مصباح یزدی، محمدتقی، معارف قرآن، قم، مؤسسه راه حق، 1373.

28. مصباح یزدی، محمدتقی، اخلاق در قرآن، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی،

1391.

29. مصباح، محمدتقی، آفتاب ولایت، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، 1382.

30. مطهری، مرتضی، جامعه و تاریخ، تهران، صدرا، 1372.

31. مقدس، حسین، «نقش تربیتی آموزه‌های مهدوی در اخلاق فردی و اجتماعی از منظر قرآن و

حدیث»، فصلنامه قرآن و علوم اجتماعی، شماره 3، 1401.

32. نجفی، حسن، و دیگران، «بررسی راهکارهای کاربردی سازی سبک زندگی اسلامی در نهاد

خانواده، برگرفته از احادیث»، پژوهشنامه تبلیغی، سال اول، شماره اول، 1392.

33. نیکوکار، غلامحسین، خیری، علیرضا، تابان، محمد، صیدی، فریده، «تاثیر سبک زندگی

اسلامی بر موفقیت تحصیلی»، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت اسلامی، شماره 1، 1393.